

PRENAMENA SAKRALNOG OBJEKTA U VINOTEKU I KUĆU MIRISA CONVERSION OF THE SACRED BUILDING INTO A WINE SHOP AND HOUSE OF FRAGRANCE

Branka Dišić, *Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad*

Oblast – DIZAJN ENTERIJERA, ARHITEKTURA

Kratak sadržaj–U ovom radu objašnjena je analiza rimokatoličkih crkava Vojvodine, prenamena verskih objekata kroz studiju slučaja, projektovanje i prenamena crkve sv. Rudolfa. Koristeći tekstualnu i grafičku dokumentaciju prikazan je ceo proces, od ideje, preko tehničkih crteža do vizuelizacije objekta. Za izradu su korišćeni programi AutoCad, Archicad, Lumion i Photoshop.

Ključne reči: *prenamen sakralnih objekata, crkva sv. Rudolfa, vinoteka, kuća mirisa*

Abstract– *This paper explains the analysis of the Roman Catholic churches of Vojvodina, conversion of sacred buildings through a case study, the design and conversion of the church of St. Rudolf. Using textual and graphic documentation, the whole process is shown, from the idea, through technical drawings to the visualization of the object. AutoCad, Archicad, Lumion and Photoshop were used for the creation.*

Keywords: *conversion of the sacred building, st. Rudolf church, wine shop, house of fragrance*

1. UVOD

Ovaj rad bavi se temom prenamene sakralnog objekta, konkretno crkve sv. Rudolfa u Banoštoru, slika 1.

Namena je izabrana pažljivim razmatranjem i istraživanjem društvenih, oblikovnih i kulturno-istorijskih aspekata.

Razvijanje koncepta ponovne upotrebe sakralnog objekta je teško i izaziva kolektivna osećanja i reakcije, pošto je crkva puna individualnih i zajedničkih uspomena [1].

Slika 1. Izgled crkve Sv. Rudolfa, danas [5]

NAPOMENA:

Ovaj rad proistekao je iz master rada čiji mentor je bila dr Ivana Miškeljin, vanr.prof.

Shodno tome, ponovna upotreba crkve zasnovane na zajednici, fokusira se na pružanje različitih usluga koje se smatraju odgovarajućim rešenjima koja zadržavaju dostupnost za lokalnu zajednicu i širu javnost.

Kod obadve namene (prostor za degustaciju vina i izložbeni deo parfema i tinktura) naglašena je tema vremena, iskustva koje doživljavamo i atmosfere.

Posetilac koji je došao u prelep kontekst Banaštora pored Dunava sa atmosferskom crkvom, ulazi u objekat i otkriva potpuno novi iznenađujući svet jedinstva, mirisa i vina te tako može provesti pola dana ili dan u ovom enterijeru i iznova mu se vraćati.

2. STUDIJA SLUČAJA

Studija slučaja analizira pet primera koju su doživeli prenamenu od sakralnog objekta koji ima veliki kulturno-istorijski značaj do prostora različitih namena, prilagođenih sadašnjici.

Zbog svoje veličine, obima, umetničkog izraza, lokacije i uklopljenosti u okolni ruralni ili urbani pejzaž, crkve su istaknute znamenitosti. Budući da su ili integrisane u urbano tkivo ili samostojeći objekti, one su prostorne jedinice koje su jedinstvene i prepoznatljive.

Potrebno je naći adekvatnu meru i estetiku koja neće narušiti simboličku vrednost svetih mesta, a neće ih ni ostaviti istim, koja će ukazivati na povezanost sa prošlošću ali i otvoriti pogled ka budućnosti.

U ovim primerima (Art Center Gallery EL, Montreal church, Dominicanen in Maastricht, Netherlands, Auditorium in the Church of Saint Francis, **Sl. 2.** [2], Klaarchitectuur Begian church, prikazani su problemi sa kojima se takav objekat su, izazovi i rešenje, objašnjava se namena i krajnji rezultat.

Slika 2. Auditorium in the Church of Saint Francis

3. SOCIJALNI KONTEKST

Crkve su često žarišne tačke života zajednice, one nose individualna i kolektivna sećanja i priče, i usko su povezane sa lokalnim narativima. Evropske crkve su

suočene sa izazovom pronalazjenja nove namene, zbog nedostatka interesovanja i prihoda, a samim tim i članova, povećaće se neravnoteža između potencijalnih korisnika i raspoloživih crkvenih objekata te se održavanje crkava ne može obezbediti u budućnosti.

Prema članku Vol Strit-a iz 2015. godine, Engleska crkva zatvara oko 20 crkava godišnje. Oko 200 crkava u Danskoj je „neodrživo ili nedovoljno korišćeno“, preko 500 crkava je zatvorila Rimokatolička crkva u Nemačkoj, a još dramatičnije, Holandija će zatvoriti više od 1700 crkava u narednim godinama. Vremenom, takva situacija se dešava na području naše i okolnih država, primeri toga su tri zdanja katoličke crkve na području Srednjeg Banata, crkva Svetog Jovana Krstitelja u Ečki, Svete Magdalene u Novom Miloševu (Beodri) i Uznesenje blažene device Marije u Jaši Tomiću (Modoš).

Naročito u ruralnim oblastima, lokalne zajednice doživljavaju značajne poteškoće sa ovim promenama: iako crkve igraju važnu ulogu u nasleđu izgrađenom na kulturnom pejzažu i životu lokalne zajednice, one takođe izazivaju probleme tim zajednicama. Prilikom prenamene sakralnog objekta nameću se pitanja morala u arhitekturi, potrebno je ispoštovati značaj i monumentalnost građevine, te tako pronaći vezu nekadašnjeg, sadašnjeg i budućeg stanja.

4. KATOLIČKE CRKVE NA TLU VOJVODINE IZ 18. I 19. VEKA

Pre bilo kakve analize i prenamene sakralnog objekta u sadašnjosti, potrebno je poznavati istoriju crkve podneblja, kojoj ovaj objekat i pripada i odakle je ponikao.

„Period prosperiteta hrišćanstva tokom 18 i 19og veka pratila je sveopšta društvena i privredna obnova, a kao „posledica“ obnove usledio je proces uređenja i urbanizacije naseljenih mesta. Raznolika nacionalna i konfesionalna struktura vojvođanskog društva odražavala se i na karakter vojvođanskih gradova i sela. Arhitektura prostorno dominantnih sakralnih objekata se u tom kontesktu nametnula kao bitan činilac urbaniteta. Retka su vojvođanska mesta u kojima u tom periodu nisu izgrađene dve ili više crkava, zavisno od nacionalne i verske strukture lokalnog stanovništva.

Arhitektura rimokatoličkih crkvenih građevina nastalih na tlu Vojvodine predstavlja fenomen savremene, dominantne državne kulturne politike i mora se posmatrati i tumačiti u svetlu sveukupnog rimokatoličkog crkvenog graditeljstva centralnoevropskog podneblja. Od izgradnje prvih redovničkih crkava krajem 17 i početkom 18 veka arhitektura rimokatoličkih crkava bez velikih iskoraka prati, tokom naredna dva veka, vladajuće graditeljske i stilske tendencije svoga doba.

Apsolutna dominacija neogotike reasprostanjena širom rimokatoličkog sveta, prelila se krajem 19. veka i na rimokatoličku crkvenu arhitekturu Vojvodine, gde se zadržala i tokom međuratnog perioda, teško prihvatajući uticaje modernih pravaca 20. veka“ [3].

Rimo-katolička crkva broji 243 objekta na prostoru Vojvodine od kojih je prikazano nekoliko primera na prostoru opštine Novi Sad, kao što su Crkva Sv. Juraja, **Sl. 3.** [4], Rimokatolička crkva i stari župni dvor u Futogu, Crkva imena Marijinog.

Slika 3. Crkva Sv. Juraja, Petrovaradin

5. CRKVA SV. RUDOLFA U BANOŠTORU

Banoštor je jedno od najstarijih sremskih naselja. Pominje se prvi put još u 12. veku. Sam naziv je izveden iz termina Ban Monoštra što znači Banov Manastir, a odnosi se na benediktanski samostan koji je 1150. godine kod tvrđave podigao mađarski palatin sa titulom bana i srpski princ Beluš. A već 1229. godine Banoštor je, odlukom pape Grgura IX postao sedište Sremske biskupije. Katolički nadbiskup je, dve godine kasnije, uz samostanske zgrade sagradio i katedralu. Tako je, sve do XV veka, Banoštor bio sedište obnovljene Sremske biskupije. Provalom turaka (1521 – 1929.) sve je uništeno pa se ne zna ni gde joj je bilo mesto. Novu Katoličku crkvu u Banoštoru o svom trošku i na svom zemljištu izgradio je grof Rudolf Kotek iz Futoga, retkost nisu bile rimokatoličke crkve, s obzirom na strukturu stanovništva, ipak, crkva u neoromaničkom stilu nije bila česta pojava u fruškogorskim selima [5].

Podignuta od opeke i i prekrivena crepom, bila je ponos ovog vojvođanskog sela. Do crkve se dolazi dvojnim kamenim stepenicama nakon kojih se nailazi na veliki romanički zabat, postavljen iznad ulaza, na kojem se nalazi spomen ploča od belog mermera. Reč je o jednobrodnoj bazilici sa jednodelnim oltarskim prostorom čija je apsida, spolja i iznutra, polukružne osnove. Bila je zasvođena dvoslivnim krovom sa drvenom tavanicom.

Na samom pročelju dominira neoromanička kamena rozeta, kraj koje počivaju dve bifore sa jednostavnim stubovima. Građevinu upotpunjuje svojevrсни zvonik, sa koga su se nekada oglašavala tri zvona, kitnjasto ukrašena, postavljen uz južni deo oltarskog prostora u koji se ulazilo kroz gotovo skrivena vrata i hodnik smešten uz bočni deo apsida. Ovakav tip zvonika odgovara srednovekovnim romaničkim uzorima, ali s obzirom na položaj istog, može se reći da je ovo posebnost crkve u Banoštoru [6].

Kako je većina katoličkog stanovništva bila nemačkog porekla i njihovim odlaskom nakon završetka rata, crkva je ubrzano propadala.

Vrlo brzo, vreme je počelo da radi svoje. Najpre su stradali krov i drvena konstrukcija, onda i krov zvonika, a unutrašnjost crkve je nestala. Tako da su od Crkve svetog Rudolfa ostali samo zidovi, Sl. 4.

Crkva se nalazi u centralnom delu mesta, postavljena je na platou do kojeg vode stepenice i izdignuta je u odnosu na glavni put, te tako predstavlja žižnu ili repernu tačku u odnosu na okolinu.

Okružena je zelenilom i leži na obroncima Fruške Gore, sa blizinom reke Dunav, zajedno čini jedinstven pejzaž, koji je graditelj i ktitor ove crkve odlično poznavao, te zbog toga je i do danas sačuvan „duh mesta”, koji je Vatikan prepoznao i stavio pod zaštitu 2018. godine.

Slika 4. Crkva Sv. Rudolfa, devastirana unutrašnjost [6]

6. PRENAMENA CRKVENOG OBJEKTA

Nekadašnji verski objekat crkva Sv. Rudolfa doživljava prenamenu u vinoteku i kuću mirisa, te time odgovara na izazove konteksta i očuvanja kulturno-istorijskih karakteristika.

Tako prostor nepravedno zapostavljene crkve, dobija novi značaj, u savremenom svetu, osluškujući i čuvajući duh mesta u masivnim zidovima, koji su do danas ostali nepromenjeni. Veoma je bitno obratiti pažnju u ispunjavanju funkcionalnih zahteva, tako i estetskih, jer su međusobno zavisni i ni jednom ne treba dati prednost, kao i pažljivom odabiru materijalizacije, rešavanju ekonomskih i konstruktivnih problema.

Moralni aspekt, prihvatanje i sveopšte dobro kao i potrebe društvene zajednice su svakako bitan činilac celovitosti, pri ovakvom poduhvatu.

7. PRIMERI PO KRITERIJUMU ISTE NAMENE SAKRALNIH OBJEKATA

U ovom poglavlju prikazana su četiri primera gde su sakralni objekti doživeli prenamenu kroz sadržaje vinoteke ili kuće mirisa i različitih samostanskih tinktura, ili su kao Kuća mirisa Klaus Porto u Portugalu značajno uticali na enterijer.

- 1) Santa Marija Novela
- 2) Franjevački samostan kod Male Braće, Dubrovnik,
- 3) Klaus Porto, Lisabon – Sl. 5. [7]
- 4) „Enoteka Redonale del Barbaresko” Italija –Sl. 6. [8].

Slika 5. Pult od ugljačanog mesinga, Klaus Porto

Slika 6. Enoteka Redonale del Barbaresko, svod i oltar

8. OPIS PROJEKTA

Prenamenom sakralnog objekta vodilo se računa o očuvanju umetničkog i konstruktivnog oblikovanja koje je stvorilo masivnu i monumentalnu građevinu u odnosu na okolinu, te su svi elementi zadržani.

Promena funkcije koja se desila u objektu rezultirala je zaštitom objekata od dalje devastacije i degradacije, njene izvorne verske vrednosti nisu menjane, a transformacija je vratila predmet više vrednosti upućujući čoveka kroz iskustvo na umetnost i metafizički pravac.

Akcentat je bio na adaptaciji dva nova programa „Vinoteka i kuća mirisa”, prirodno izabrana spram konteksta i već pomenutih primera, koji su poznati i prihvaćeni i u prošlosti.

Prilikom intervencije na sakralnom objektu, cilj je bio sačuvati formu objekta, te tako ispoštovati elemente fasade i očuvati ih, onakvim kao što su nekada bili.

Otvori i njihov simetrični ritam ostao je nepromenjen, a praznine na fasadi popunili su okviri zajedno sa staklom, posebna pažnja je poklonjena kamenoj rozeti na pročelju koja je obrađena tehnikom vitraža.

Crkva je pokrivena providnim svetlim staklnim krovom kroz koji se može videti struktura celog objekta. Toranj koji je odvojen od centralne građevine je obnovljen, kao i polukružna apsida i popločanje oko objekta.

Prostor unutar crkve organizovan je u dva nivoa, prizemlje i galerija, gde prizemlje ima namenu vinoteke, a galerijski prostor je posvećen mirisima u različitim pakovanjima i ambalažama.

Značajnije intervencije u prizemlju predstavljaju spiralne stepenice koje su postavljene u simetrično u blizini ulaza i vode ka galeriji, mini biblioteka, kuhinja, toaleti i apsidalni prostor. Celi prostor ove jednobrodne crkve ispunjen je mobilijarom, u većini slučajeva pokretnim, za sedenje i degustaciju, a sa leve bočne strane dominira šank. Toranj je obnovljen, te je u nivou prizemlja u njega smeštena mini biblioteka sa mnogobrojnim knjigama o vinu, posebno u Vojvodini, a korisnici bi imali mir jer je fizički odvojen od objekta, a do njega vodi slaboprimetni hodnik. Apsidalni prostor se koristi kao mala pozornica, unutar koje je postavljen klavir, a polukružni deo je izdignut od ostatka prizemlja, pa se pored klavira mogu čuti razna obraćanja na događajima ili predavanjima.

Prateći sadržaji kao što su ostava, kuhinja i toaleti, oblikovani su tako da na prvi pogled ne prikazuju svoju namenu, a ulazi su premešteni sa centralnih linija kretanja.

Galerija je u obliku „ćiriličnog slova P”, koja najvećim delom zauzima bočne strane objekta na visinskoj koti od 3.33 metara, što čini lepu visinu korisnicima prizemlja i što je najvažnije ne zaklanja im pogled do vrha (15 metara) i ne umanjuje monumentalnost objekta.

Kako se posetilac penje spiralnim stepenicama do galerije prvo nailazi na pult koji je istovremeno i informativnog i prodajnog karaktera, Sl. 7.

Parfemi se mogu slobodno isprobati, postavljeni su na različitim visilicama i visinama kao i na policama, naslonjenim na zidove kao i u prostoru.

Pored ovih sadržaja na galeriji postoji i ostava na prednjoj fasadi, kao i mala laboratorija u staklu gde posetioci mogu učestvovati u završnom pravljenju pojedinih mirisa na prirodnoj bazi.

U prizemlju, cilj je bio postići prijatnu atmosferu, te su korišćeni materijali toplijih tonova, počev od podova i spiralnih stepenica koji su obrađeni u drvetu. Sl. 8.

Slika 7. Vinoteka i kuća mirisa-organizacija prostora

Slika 8. Vinarija u prizemlju, vizuelizacija

Kubusi od staklenih prizmi nalaze se sa leve strane bočne fasade sa neprimetnim ulazima, tako da namena kuhinje, ostave i toaleta ostaje skrivena.

Mala biblioteka koja se nalazi u tornju, odaje takođe prijatnu i toplu atmosferu, sa udobnim mobilijarom, tepihom na podu i policama za knjige izrađenim od metala sa elegantnom i laganom konstrukcijom.

Na pristup enterijeru galerijskog prostora, uticala je već pomenuta kuća mirisa Klaus Porto u Lisabonu, Portugal. Savremeni pult od uglačanog mesinga daje hedonistički toplu atmosferu, reflektuje proizvode i nasleđeni arhitektonski kontekst- naglašavajući ih dok istovremeno i povezuje i pruža kontrast između stare crkve i nečeg „uglačanog”.

Slika 9. Izometrijski prikaz

Visilice na kojima su zakačene staklene bočice parfema izrađene su od mesinga, taj deo oblikovanja je jako važan i utiče na celokupni enterijer galerije. Kontrast sa okolnim prostorom se primećuje i na podu koji je prekriven mekanim tepihom, kao i kod male laboratorije koja je u staklu. Unutrašnji zidovi su u rustičnoj obradi, sa kamenom oblogom ili bojeni u belo, dok su spoljni načinjeni od sige. Sl. 9.

9. ZAKLJUČAK

Često su crkve poslednje preostale građevine koje predstavljaju, život društva, stvaraju osećaj identiteta, kontinuiteta i posebnosti i imaju javnu dostupnost. Neosporno je da ovakvi objekti imaju inventar sećanja i značajne istorije, jedna bogomolja funkcioniše pod složenim skupom uslova, konteksta i vrednosti: estetske, istorijske i kulturne. Istraživanje pokazuje da ne postoje standardna rešenja za ponovno korišćenje sakralnih objekata u urbanim ili ruralnim kontekstima, jer je svaki tip prenamena usko povezan sa kvalitetom crkvenog objekta, njegovom lokacijom i potrebama i težnjama lokalne parohije i građanske zajednice.

Međutim sve vrste ponovne upotrebe ili dodaju ili zamenjuju verske narative i sećanja, sekularnim.

Kao cilj rada na očuvanju i prenameni ne radi se o „popravljanju ili spasavanju starih objekata“, već se stvaraju mesta gde ljudi mogu dobro da žive i povezuju se sa smislenim narativima o istoriji, kulturi i identitetu.

Prenamena sakralnih objekata je relativno nova pojava u društvu, stara pola veka i dalje je tema za eksperimentisanje, pre svega proučavanje ljudske predstave o religiji u sadašnjosti, pomirenje lične istorije sa duhovnom praksom kao i značenje zajednice za čoveka, a svi ti vredni činioци kao putokazi da se osmisli novi prostor.

10. LITERATURA

- [1] <https://www.researchgate.net/publication/334080190>
Reuse of Churches in Urban and Rural Dutch Landscapes
- [2] <https://www.dezeen.com/2012/07/26/convent-de-sant-francesc-by-david-closes/>
- [3] <https://korzoportal.com/dubravka-dukanovic-sakralna-bastina-vojvodine-18-i-19-veka/>
- [4] https://hr.wikipedia.org/wiki/Crkva_sv._Jurja_u_Petrovaradinu
- [5] <https://105.rs/crkva-svetog-rudolfa-u-banostoru>
- [6] <https://izmogugla-pbozin.com/blog/banostor-crkva-svetog-rudolfa/>
- [7] <https://www.architonic.com/en/project/joao-mendes-ribeiro-arquitecto-claus-porto-store/5104360>
- [8] <https://www.foodtapestry.com/langhe-piedmont-italy>

Kratka biografija:

Branka Dišić rođena je u Loznici 1997. god. U decembru 2020, završava osnovne akademske studije na Fakultetu tehničkih nauka na smeru, Arhitektura i Urbanizam. Master rad odbranila je 2022. godine na Fakultetu tehničkih nauka iz oblasti Arhitektura– Dizajn Enterijera